

Секція 4
ДОПОВІДІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Бабенко Вікторія Вікторівна,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавра
ННІ № 1 Національної академії внутрішніх
справ
Науковий керівник:
доцент кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент
Шармар О. М.

**ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПОКАРАННЯ У ВИДІ ПОЗБАВЛЕННЯ
ВІЙСЬКОВОГО, СПЕЦІАЛЬНОГО ЗВАННЯ, РАНГУ,
ЧИНУ АБО КВАЛІФІКАЦІЙНОГО КЛАСУ**

Більшість спеціальних видів покарань є давно відомими для вітчизняного та зарубіжного законодавства. Але, як показують дані судової статистики такий вид покарання, приміром, як позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу, застосовуються досить рідко, та мають певну специфіку застосування та звільнення від покарання.

Спеціальними покарання визначають за колом суб'єктів, до яких можна застосувати таке обмеження у реалізації прав та свобод. Такі види покарання можуть застосовуватися лише до визначеного кола суб'єктів, і не можуть бути призначеними будь-якій особі, як наприклад позбавлення волі, яке є загальним видом покарання. Так, позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу може бути призначене лише колу осіб, які перебувають у такому службовому стані.

Питання особливостей відбування та звільнення від покарання у виді позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу досліджувалося у працях багатьох науковців та вчених, таких як: М. В. В'юнник, Б. О. Кириць, О. В. Нарожна, Т. Б. Ніколаєнко, Ю. А. Пономаренко, В. В. Середя, М. І. Хавронюк, О. М. Шармар та ін.

У ст. 54 КК України зазначається, що «засуджена за тяжкий чи особливо тяжкий злочин особа, яка має військове, спеціальне звання, ранг, чин або кваліфікаційний клас, може бути позбавлена за вироком суду цього звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу» [4].

Каральний вплив такого виду покарання полягає у тому, що особа позбавлена такого звання, рангу, чину, як внаслідок позбавляється спеціальних привілеїв, прав, пільг та переваг, таких як право на спеціальну пенсію. Втім, слід зазначити, що у такому випадку каральний вплив більшою мірою проявляється у превентивній дії такого покарання, щодо осіб, які перебувають у такому службовому стані.

Як показує статистика, за 2019 рік вироків з винесенням такого покарання було 28, а у 2020 – взагалі 0 [3]. Такі показники можуть свідчити про

неможливість застосування судами даного виду покарання та недоцільність такого в системі покарання наявного в КК України.

Як зазначає Ю. А. Пономаренко щодо такого виду покарання «закон не визначає ні кола прав людини, на обмеження яких воно спрямоване, ні обсягу таких обмежень» [5, с. 328]. В.В. Середа також вказує, що даний вид покарання «полягає у безстроковому (до кінця життя) позбавленні засудженої особи звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу» [7, с. 312].

Можна зробити висновки, що позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу є таким, що порушує передбачене ЄСПЛ «право на надію». Дане положення отримало тлумачення ЄСПЛ як «вимогу до перегляду покарання ... шляхом застосування процедури, яка дозволяє внутрішнім органам державної влади розглядати питання легітимності подальшого утримання заявника під вартою, враховуючи вагомість змін у його поведінці» [6]. Дане положення ми розтлумачуємо так, «надія є одним із основних аспектів людської особистості, у якому закладено можливість очікувати зменшення строків покарання, помилування чи умовно-дострокового звільнення від покарання» [1, с. 98]. При призначенні даного виду покарання повинне існувати поновлення права на надію, передбачене ЄСПЛ.

Ми вважаємо, що у такому випадку має існувати механізм звернення, щодо поновлення у званні, ранзі, чині, підстави такого поновлення, визначено перелік осіб які можуть звертатися та строки, після спливу терміну яких, можна зробити відповідне звернення.

Також, слід зазначити, що зі змісту самої статті не завжди можна чітко зрозуміти які обмеження повинні застосовуватися до особи, тобто якого саме звання, рангу чи чину потрібно її позбавити. До прикладу, таке покарання передбачає позбавлення чину, що не передбачено іншими нормативно-правовими актами, про призначення чину. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури» від 2019 року виключив призначення «класового чину» [2], яке до цього часу існувало, але все одно не задовольняло визначення дане у КК України. Тобто, покарання у виді позбавлення класного чину працівників прокуратури у нормі ст. 54 КК України є, але на підставі зазначеного Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури» його застосування на практиці неможливе.

Як зазначає В. В. Середа «застосовуючи додаткове покарання у виді позбавлення звань, рангів, чинів та кваліфікаційних класів, потрібно чітко та правильно вказати, якого саме звання, рангу, чину чи кваліфікаційного класу потрібно позбавити особу» [7, с. 313]. З таким судженням не можна не погодитись.

Ми вважаємо, що для збереження даного виду покарання, у нормі, передбаченій ст. 54 КК України необхідно вказати види звань, передбачені у нормативно-правових актах, якими такі звання призначаються. Назва самого покарання не охоплює всі можливі ранги, чини, звання існують у нашій державі, чим безпідставно звучується сфера його застосування.

Логічним є, що у назві статті неможливо передбачити усі наявні звання, ранги, чини, тому, назву статті доцільно було б залишити незмінною, а зміст розширити, передбачивши усі можливі службові сани. Такі звання повинні бути чітко вказаними, а у випадку прокурорів, повинні бути визначені чини у ЗУ «Про прокуратуру», та узгодженні з КК України.

Можна зробити висновок, що дана норма має низку недоліків, що не дозволяє ефективно її застосовувати на практиці. Сама стаття є доволі громіздкою, у зв'язку з обширним списком усіх можливих виявів застосування даної норми. Законодавцем передбачалося, що у статті даного виду покарання, мають бути передбачені усі види службових станів, втім деякі із них були сформульовані неправильно або не відповідають дійсності.

Список використаних джерел

1. В. Бабенко, О. Шармар. Проблемні питання звільнення від відбування покарання довічного позбавлення волі. *Актуальні питання розвитку юридичної науки та практики* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (21 травня 2021 року) у 2 т. / За заг. ред. к.ю.н., доц. Г.З. Огнев'юк, к.ю.н. А.В. Айдинян. К., 2021. Т. 2. С. 98–100.

2. Закон України. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури : Закон України від 11.07.2021 № 113-IX. *Відомості Верховної Ради*. 2019. № 42. Ст. 238.

3. Звіт про осіб притягнутих до кримінальної відповідальності та види кримінального покарання URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/r1k_2019.

4. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131.

5. Пономаренко Ю. А. Деякі проблеми покарання у виді позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу. *Від громадянського суспільства до правової держави* : тези III Міжнар. наук.-практ. конф. (24 квіт. 2008 р.). Харків : Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна, 2008. С. 328–330.

6. Решение Европейского суда по правам человека от 09.07.2013, судебное дело «Винтер и другие против Соединенного королевства». Права Людини в Україні. Інформаційний портал Харківської правозахисної групи. URL: <http://khp.org/index.php?id=1408522184>.

7. Середа В. В. Тенденції розвитку покарання у виді позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу : *Науковий вісник Львівського держ. Універ. внутр. Справ* : Львів, 2016.